

J. CASSELMAN, J. GOETHALS, F. GOOSSENS, F. HUTSEBAUT, G. VERVAEKE en L. WALGRAVE (ed.), *Veiligheid, een illusie? Theorie, onderzoek en praktijk*, Brussel, Politeia, 2001, 252 p.

Sinds enkele jaren organiseert de afdeling Strafrecht, Strafvordering en Criminologie van de Leuvense Rechtsfaculteit voor criminologen en andere belangstellenden een postacademische vormingscyclus over theorie, onderzoek en praktijk inzake veiligheid. Het is een goede gewoonte geworden dat de presentaties van de cycli worden gebundeld en gepubliceerd. Er was een tijd dat van studiedagen en vormingen nauwelijks meer over bleef dan een map met syllabusteksten of in het beste geval een door de auteurs en hun secretariaten zelf geredigeerde en verspreide bundel die eerder het label 'grijze literatuur' verdiende. De criminologische publicaties zijn er ondertussen op vooruitgegaan. Academici (vooral zij die nog timmeren aan hun loopbaan) voelen zich meer dan vroeger geroepen om degelijke publicaties af te leveren en uitgeverijen zien in boeken over veiligheid en andere criminologische thema's meer dan ooit brood... De criminoloog zelf kan er maar goed bij varen.

Het boek bestaat uit vier delen waarbinnen, zoals de ondertitel al aangeeft, theorie, onderzoek en praktijksituaties met elkaar worden afgewisseld. Hierbij wordt behoorlijk wat aandacht besteed aan begripsduidingen, 'begripszuiveringen' of conceptualisaties rond begrippen. Hiermee steken trouwens S. PLEYSIER, G. VERVAEKE en J. GOETHALS in hun eerste bijdrage ("Veiligheid en enkele theoretische en (macro)sociologische beschouwingen") van wal. Een overzicht (in vogelvlucht) van zowat dertig jaar literatuur leert dat (on)veiligheid in feite een 'containerbegrip' is waarbij een onderscheid moet worden gemaakt tussen angst voor criminaliteit, bezorgdheid om (potentieel) slachtofferschap, gevoelens van onveiligheid e.d. De auteurs stellen vast dat met de begrippen niet altijd zorgvuldig wordt omgegaan, zelfs niet bij de operationalisering in wetenschappelijk onderzoek. Een begrip als (on)veiligheid of onveiligheidsgevoelens wordt te vaak direct en zonder meer in relatie gebracht met criminaliteit. Verwijzend naar sociologische literatuur stellen de auteurs vast dat onveiligheidsgevoelens door veel meer worden beïnvloed dan door de huidige criminaliteit. Onveiligheid heeft in onze samenleving te maken met gevoelens van onwel zijn en onzekerheid. Vandaar ook dat angst breder wordt gezien, namelijk angst als symptoom van een complexe combinatie van onzekerheid over omgeving en toekomst en als een gevoel dat de persoonlijke veiligheid wordt bedreigd. Hierbij komt dan nog de onzekerheid, geproduceerd door snel veranderende maatschappelijke condities en door de erosie van de traditionele interpretatiekaders, waardoor bezorgdheid, onbehagen en angst kunnen worden opgewekt. Een cruciale vaststelling is dan: "criminaliteit dient als een concrete legitimeringsbasis voor de vage en ambigue angst voor onzekerheid, voor het vreemde en voor het onbekende". Voor hun macrosociologische duiding en onderzoek naar de wortels van onzekerheid en angst – voornamelijk terug te voeren tot de veranderende maatschappij – vonden

de auteurs inspiratie in de tijdsdiagnoses van drie eminente sociologen, met name BECK, GIDDENS en LUHNMAN.

De macrosociologische analyse, gelinkt aan de inzichten van de drie vermelde sociologen, biedt de lezer een bijzonder interessant interpretatiekader. De auteurs hebben bewust een brede focus gehanteerd. Men mag anderzijds natuurlijk niet uit het oog verliezen dat angst kan ontstaan na concrete ervaringen. Het gaat dan om angst vanuit microperspectief. Er zijn uiteraard ook onveiligheidsgevoelens, angst, onzekerheid enz. in mesoperspectief. Denken we maar aan de gevoelens en ondernemingen van groepen van mensen, buurten, comités van zelfstandigen, BIN's e.d. om (al dan niet vermeend) gevaar tegen te gaan.

Dat een grondige bezinning over de betekenis van 'veiligheid' nodig is voor de concrete praktijk van het veiligheidsbeleid blijkt uit de bijdrage van C. PEETERS, B. VERBEECK, J. GOETHALS en G. VERVAEKE. Vanaf medio jaren negentig is de federale overheid veiligheidscontracten beginnen afsluiten met een aantal steden en gemeenten om ter plaatse concreet gestalte te geven aan het veiligheidsbeleid. Van bij de aanvang werd door de initiatiefnemende overheid gesteld dat de projecten moesten worden geëvalueerd, dat dus moest worden nagegaan of de contracten bijdroegen tot voorafbepaalde doelstellingen. De universiteiten – o.a. de K.U.Leuven – kregen de opdracht om een instrument voor effectevaluatie tot stand te brengen. In een eerste fase zagen de onderzoekers zich genooddaakt om te komen tot een werkbare definitie van veiligheid. Er bestond namelijk niets anders dan een vage omschrijving die tot stand was gekomen op basis van consensus tussen de betrokken partijen. De tweede onderzoeksfase bestond erin om met de betrokken actoren een veiligheidsbeleidsmodel te construeren dat moest toelaten om effecten van de veiligheids- en samenlevingscontracten inhoudelijk te situeren en in de praktijk te evalueren. De bepaling van het veiligheidsbeleidsmodel (het model van 'aanpak') veronderstelde volgende systematiek: bepaling van het niveau (macro, meso, micro) waarop de veiligheidsaanpak zal plaatsvinden, bepaling van de concrete 'afnemersgroep' van de actie, bepaling van het 'bereik' van de actie (primaire, secundaire of tertiaire preventie), bepaling van de strategie van de actie of het aangeven van de keuzedeterminanten waarop de beleidsmaker zich richt. Pas na de fasegewijze constructie van een veiligheidsbeleidsmodel was het mogelijk effectindicatoren vast te stellen. De auteurs spreken bewust van 'indicatoren' omdat men nooit zeker is of een bepaald effect te verklaren is door een welbepaalde, doelbewuste actie.

Deze bijdrage leert alleszins dat men bij het opzetten van projecten vanaf het prille begin moet uitgaan van duidelijke doelstellingen en van een terdege gedefinieerd beleidsmodel. Dit geldt uiteraard niet alleen voor de veiligheids- en samenlevingscontracten. Men heeft dit bij de veiligheids- en samenlevingscontracten nochtans van overheidswege te veel op zijn beloop gelaten.

Een ander instrument dat van belang kan zijn in het kader van het veiligheidsbeleid is de veiligheidsmonitor. M. VANDERHALLEN, G. VERVAEKE en J. GOETHALS leggen in hun bijdrage uit waarvoor de veiligheidsmonitor sinds 1997 in ons land werd toegepast en wat de sterktes en de zwaktes van dit instrument zijn. Zij gaan nader in op de vraag of de uitvoerige informatie die het instrument oplevert wel optimaal wordt geëxploiteerd. Uit een bijzonder actieonderzoek bleken terzake tal van problemen en knelpunten. Ten eerste ontbreekt het aan een

goed model van ‘*best practice*’ voor de analyse en de interpretatie van de resultaten en ten tweede was er een gebrek aan gemeentelijke eenvormigheid en intragemeentelijke coördinatie tussen analyseniveau en beleidsniveau. Om het materiaal beter te kunnen benutten wordt gewezen op het belang van een multivariate analyse en van aanvulling van de statistische gegevens met kwalitatieve bronnen. Om de (lokale) coördinatie te verbeteren wordt voorgesteld om te voorzien in de functie van ‘regisseur’, een beleidsfunctie om de link te leggen tussen analyse en interpretatie enerzijds en het beleidsniveau (o.a. de burgemeester) anderzijds. Uit de bespreking van de veiligheidsmonitor kan men afleiden dat er alleszins in 2000 nog heel wat werk was om het instrument op het vlak van de validiteit te verbeteren, om de exploitatie van de resultaten te optimaliseren en om met het oog op een betere operationalisering het begrip (on)veiligheid beter te conceptualiseren.

Het tweede deel van het boek heeft betrekking op de politiehervorming.

F. HUTSEBAUT legt de Wet van 7 december 1998 tot organisatie van een geïntegreerde politiedienst gestructureerd op twee niveaus uit, hij commentarieert ze en wijst op belangrijke verschillen met het vroegere politiesysteem. Medio 1998 werd een ambtelijke werkgroep tot de politiehervorming opgericht en op 1 januari, dit is anderhalf jaar later, werd de ‘nieuwe politie’ ingesteld. Dit is dus razendsnel. Maar uit de terugblik op het proces van politiehervorming leren we dat de discussie over de politiehervorming al aan de gang was in de jaren tachtig, maar dat er van doelmatige voorbereidingen in de richting van een wet nog lang geen sprake was. De officiële documenten waarop het schematisch overzicht van de hervormingen gebaseerd is, geven weer dat de weg naar ‘verdeskundiging’ en harmonisering van het politiewezen zeer geaccidenteerd was. Het is alleszins duidelijk dat de rit naar de hervorming verlopen is met ‘horten en stoten’ en het tempo veelal werd bepaald door schandalen en rampzalige voorvallen (Bende van Nijvel, Heizeldrama, Dutroux...). De hoofdbrok van de bijdrage gaat over het globale concept van de hervorming, de organisatie en de taken van de lokale politie en van de federale politie, de zeggenschap over deze twee ‘geledingen’, het niveau tussen de lokale en de federale politie met de bestuurlijke directeurs-coördinatoren (dirco’s) en de gerechtelijke directeurs (dirjud’s). Verder komt het nieuw te realiseren politiebeleid aan bod met de instelling en de functies van adviesorganen op nationaal en op lokaal (zonaal) vlak. Deze organen hebben belangrijke opdrachten m.b.t. de uitwerking van respectievelijk het nationaal veiligheidsplan en van de zonale veiligheidsplannen. De begrippen politiebeleid en veiligheidsbeleid worden veelal door elkaar gebruikt, al gaat het in feite niet om synoniemen. Het betreft hier zeker geen vaagheid van de auteur van dit stuk; het zijn eerder de wetgever en de uitvoerende overheid die er nog te veel van zijn uitgegaan dat veiligheidsbeleid in de eerste plaats politiebeleid is.

In deze bijdrage valt op dat de hervorming van het politiewezen in België een enorme onderneming is: niet alleen organisatorisch diende op lokaal en nationaal niveau het ganse politiegebouw hertimmerd te worden, maar ook dienden oude gewoonten en opvattingen plaats te maken voor een nieuwe cultuur. Niettegenstaande er al lang over de politiehervorming werd gepraat, kreeg het ganse gebeuren, vaak tot verwondering van waarnemers uit de buurlanden, zijn beslag op zeer korte tijd. Hierbij kunnen we ondertussen de bedenking maken dat – en daarvoor kwam de bijdrage van F. HUTSEBAUT nog wat te vroeg – op wettelijk vlak heel

wat werd gepresteerd, maar dat het met de randvoorwaarden om een en ander terdege te laten draaien nog niet goed zit. Denken we maar aan allerlei problemen betreffende de implementatie, zoals inzake de financiering van de lokale politie, het sociaal secretariaat, de middelen voor vorming en opleiding van zowel het operationeel als van het administratief en logistiek personeel, de (her)waardering van de wijkpolitie. Ook lijkt de lokale beleidswerking – meer bepaald de werking van de politieraden en de realisatie van de zonale veiligheidsplannen – niet overal vlot te verlopen. Kortom, het artikel van HUTSEBAUT dat een stand van zaken gaf op het ogenblik dat de hervorming van stapel ging en dat een goed overzicht gaf van de voorbereiding en van de basiswetgeving, verdient een vervolg.

Illustratief voor vorige bijdrage is het verslag dat F. GOOSSENS brengt over een panelgesprek met bevoorrechte getuigen over de ervaringen van de politiehervorming in de pilootzone Leuven. Alvorens de hervorming in het land definitief van start ging werden namelijk een aantal piloot- of proefprojecten opgezet. Een belangrijk deel van het proefproject te Leuven had betrekking op de afstemming van de toekomstige verwachtingen van de pilootzone op de nieuwe organisatie, op de integratie van de rijkswacht in de gemeentepolitie, op het personeelsbeleid, op de human resources, op de logistiek en op de berekening van de financiële consequenties van de hervorming. Tevens ging in het project aandacht naar de rol van de bestuurlijke directeur-coördinator, naar de integratie van BOB en gerechtelijke politie bij het parket in een gedeconcentreerde gerechtelijke dienst, naar de relatie tussen het enerzijds gescheiden en anderzijds geïntegreerde lokale en het federale politieniveau en uiteraard naar de integratie van rijkswacht en gemeentepolitie. Hierbij werd tijdens het paneldebat opgemerkt dat vooral de rijkswacht aanvanke-lijk weerstand bood.

Niettegenstaande het proefproject van Leuven heel wat leert over de toen nog toekomstige politiehervorming, werden tijdens het debat een aantal heikele punten te berde gebracht die ook nu nog (medio 2003) actueel zijn of waarover de meningen nog steeds verdeeld zijn. Zo werden kritische vragen gesteld over de evolutie naar een eenheidspolitie, over de sterke invloed van het federaal (poli- tie)niveau op het lokaal niveau, over de zonale veiligheidsraad die in feite geen integrale veiligheidsraad is, over een lokaal veiligheidsplan in plaats van een lokaal politieplan en over de onduidelijke positie van het administratief en logistiek burgerpersoneel. De uiteenzetting over het proefproject is zinvol, maar het ging hier ‘slechts’ om een eengemeentezone. Het ware interessant geweest, als (ook) de proefpraktijk van een meergemeentezone werd besproken.

Worden door F. HUTSEBAUT in de eerste plaats de nieuwe bevoegdheden, opdrachten en structuren behandeld, dan gaat P. PONSAERS in de eerste plaats in op wat een nieuwe inhoud zou kunnen of horen te zijn voor de (lokale) politie, namelijk de *community (oriented) policing* of gemeenschapsgerichte politie. PONSAERS gaat hier niet in op de uitgebreidheid van opvattingen en definities, maar herleidt de discussie tot de essentie, tot de twee complementaire componenten van de gemeenschapsgerichte politie, namelijk *community partnership* en *problem solving*. Deze componenten worden gelinkt aan de politiehervorming in ons land. *Community partnership* staat voor gelijkwaardigheid (wat niet hetzelfde is als gelijkheid) in het veiligheidsbeleid, voor een gedifferentieerde, situationele aanpak (naargelang de aard van de omgeving, de typologie van het doelpubliek...),

voor vaardigheden inzake overleg en communicatie. Gemeenschapsgerichte politie staat in essentie ook voor een bottom-upbenadering. Nu blijkt volgens PONSAERS dat de hele politiehervorming doordrongen is van een top-downvisie en -praktijk. Zo werd er aanvankelijk van uitgegaan dat de nationale veiligheidsplannen bepalend dienen te zijn voor de invulling van de lokale of zonale veiligheidsplannen. In de oorspronkelijke wetteksten werd niets voorzien voor de lokale invulling of consultatie. Een werkgroep veiligheidsplannen op federaal niveau heeft dit enigszins willen remediëren, maar het zal volgens PONSAERS moed vragen, creativiteit en een ‘koppige’ korpsleiding vergen om het veiligheidsbeleid op buurt- en wijkniveau vorm te geven.

Met de tweede fundamentele pijler, *problem solving*, wordt bedoeld dat men zich in het veiligheidsbeleid niet mag beperken tot de criminaliteit op zich, daar het hier vaak gaat om symptomen van diepere problemen. Men moet daarentegen de oorzaken achter de criminaliteitssymptomen aanpakken. Dit veronderstelt het stellen van doelen, effectiviteit, proactiviteit, analyse van maatschappelijke fenomenen enz. *Problem oriented policing (POP)* gaat daarom niet alleen de politie aan, maar gaat in de richting van een geïntegreerde aanpak, dus samen met diverse relevante organisaties. Ondertussen zijn de ideeën zoals PONSAERS ze in deze bijdrage weergeeft ook terug te vinden in een ministerieel rondschrijven van 27 mei 2003¹ en werden er te velde al wat inspanningen gedaan om het concept gemeenschapsgerichte politie te implementeren. We moeten er ons echter van bewust zijn dat nogal wat politiepersoneel reeds spontaan functioneert in de geest van de gemeenschapsgerichte politie, al lang voor dit idee van bovenuit werd gedropt.

Het derde deel van het boek gaat over ‘geproblematiseerd jongerengedrag en preventie’. N. VETTENBURG en I. HUYBREGTS rapporteren over een onderzoek in opdracht van de Vlaamse Minister van Onderwijs. De aanleiding tot het onderzoek zijn de klachten over probleemgedrag van leerlingen – men spreekt vaak over ‘geweld’ – en als gevolg hiervan gevoelens van onveiligheid bij leerkrachten. Zoals het gedegen onderzoekers betaamt, gaan ze vooreerst nader in op de cruciale begrippen, meer bepaald op wat met ‘geweld’ op school wordt bedoeld, of hierover wel gegevens bestaan en of het – bij vooralsnog gebrek aan objectieve (cijfer)gegevens – niet eerder gaat om een aanvoelen van (toename van) geweld. Daar het begrip ‘geweld’ niet echt werkbaar is voor dit onderzoek, is men uitgegaan van het begrip ‘antisociaal gedrag’ (zowel delicten als normovertredende feiten) omdat dit beter dekt wat met schadeverwekkend gedrag in en om de school wordt bedoeld. Het onderzoek bestond uit twee delen, een literatuurstudie en een empirisch onderzoek. Dit laatste bestond verder uit een kwantitatief en een kwalitatief luik. Bij het onderzoeksdesign vallen alleszins de ruime onderzoekspopulaties op: een enquête bij 1 432 leerkrachten in 91 scholen en een enquête bij 4 829 leerlingen. Door de onveiligheidsgevoelens te relateren aan persoons-, criminaliteits-, welzijns- en schoolgerelateerde factoren en door (uitingen van) antisociaal gedrag te relateren aan gezins- en schoolgebonden factoren werden de

1. Omzendbrief CP1 van 27 mei 2003 betreffende Community Policing, definitie van de Belgische interpretatie van toepassing op de geïntegreerde politiediensten, gestructureerd op twee niveaus.

beste voorspellers voor de onveiligheidsgevoelens en voor het antisociaal gedrag aangeduid.

Vanuit kwantitatief oogpunt bevestigt dit onderzoek wat al vaker werd vastgesteld, namelijk dat het antisociaal gedrag in belangrijke mate terug te voeren is tot een beperkte groep 'veel' plegers. Een meer revelerende, maar niet zo verrassende vaststelling is dat het antisociaal gedrag van leerlingen in belangrijke mate wordt verklaard door de kwaliteit van de relatie met de leerkracht en de mate waarin jongeren van thuis uit worden opgevolgd en dat de betreffende problematiek zich meer stelt voor jongeren uit het BSO en TSO dan voor leerlingen uit het ASO. Deze bevindingen kunnen erop wijzen dat de school zich specifiek dient op te stellen naar maatschappelijk zwakkere groepen toe. Uit groepsgesprekken met leerlingen werd gepeild naar de manier waarop en waarom ze het leerkrachten moeilijk maken. In de eerste plaats heeft een en ander te maken met de stijl en de persoon(lijkheid) van de leerkracht, in de tweede plaats met studiedruk en schoolse aspecten zoals als zinloos ervaren verboden en geboden, bejegening die als onrechtvaardig wordt beschouwd, slechte accommodatie ... Soms wordt gewag gemaakt van beïnvloeding door vrienden of van moeilijkheden thuis. De auteurs besluiten met te stellen dat het onderzoek niet toelaat een uitspraak te doen over toe- of afname van antisociaal gedrag, maar dat dergelijk gedrag, waar en wanneer het zich stelt, wel een probleem vormt voor directie en leerkrachten.

Uit het leerkrachtenonderzoek blijkt dat ongeveer de helft zich niet echt veilig voelt en dat een minderheid bevreesd is slachtoffer te worden van feiten op school. De onveiligheidsgevoelens worden in de eerste plaats voorspeld door de slachtofferervaring en in de tweede plaats door het subjectief victimisatierisico. Bij leerkrachten die lesgeven in het BSO ligt dit telkens wat hoger. Markant en tegengesteld aan wat vaak in niet-wetenschappelijke milieus wordt verondersteld, blijken de onveiligheidsgevoelens weinig of niet samen te hangen met de mate waarin antisociaal gedrag voorkomt bij de leerlingen van de school (objectief victimisatierisico). Wordt gewag gemaakt van onveiligheidsgevoelens, dan blijkt uit het kwalitatief luik van het leerkrachtenonderzoek dat het veelal gaat om stress veroorzaakt door de werkdruk, door onvoldoende mogelijkheden om goede contacten op te bouwen met de leerlingen, door onvoldoende voorbereiding om met zogenaamd 'moeilijke' leerlingen om te gaan enz. De onderzoekers trekken ten slotte lessen uit hun onderzoek en formuleren een reeks adviezen voor leerkrachten en directie.

In een tweede bijdrage uit de Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie van de K.U.Leuven gaat I. VAN WELZENIS voort op een aantal empirische onderzoeken betreffende jongeren en geweld in diverse contexten. Zij vindt dat men dit jongerengeweld gelijktijdig moet dedramatiseren én ernstig nemen. Zoals in vorige bijdragen al het geval was, rijst ook hier een conceptueel probleem. Ten eerste kan de hoeveelheid (jongeren)geweld bij gebrek aan een eenduidige definitie van het begrip niet worden vastgesteld. In de talrijke definities zoals ze uit de literatuur zijn af te leiden, worden even talrijk verschillende accenten gelegd. Ten tweede zijn de officieel geregistreerde cijfers onvolkomen en ze bieden geen zicht op de (evolutie van de) jongerencriminaliteit. Om toch enig idee te krijgen van de omvang van en de soorten fysiek geweld door jongeren gepleegd wordt dan maar geput uit cijfers die de medewerkers van de Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie

in de loop der tijd vergaarden. Zo werden darknumbercijfers verzameld waaruit blijkt dat het plegen van fysiek geweld in de jeugdjaren niet uitzonderlijk is, maar dat het merendeel van de criminaliteit van voorbijgaande aard is. Uit parketgegevens, meer bepaald van het Brussels parket, blijkt dat fysiek geweld als een ernstig delict wordt beschouwd, aangezien het relatief het vaakst aanleiding geeft tot aanhouding van de desbetreffende jongeren. Ook voor de jeugdrechter is geweld vaak een doorslaggevende factor voor plaatsing: bij de geplaatste jongens stelt men vast dat in bijna een kwart van de gevallen fysiek geweld de aanleiding vormt tot plaatsing in een gesloten of een halfopen afdeling van een gemeenschapsinstelling. VAN WELZENIS toont aan, eveneens op basis van diverse onderzoeken van vermelde onderzoeksgroep, dat het geweld dat jongeren plegen in verschillende contexten zich ook telkens anders uit. Dit is alleszins het geval voor geweld van jongeren tegen begeleiders in residentiële settings, voor geweld in de voetbalcontext en voor geweld in de publieke context.

In zijn bijdrage doet P. GORIS het relaas van zijn zoektocht – voornamelijk ondernomen in zijn doctoraal proefschrift – naar een evenwichtige en sociaal rechtvaardige preventie. Hij stelt vast dat de overheid het meer dan ooit tot haar opdracht rekent om in de zogenaamde risicosamenleving de zorg voor de veiligheid op zich te nemen en dit zowel door repressief optreden als door preventieve programma's en projecten waarbij ook het welzijnswerk een rol krijgt toebedeeld. Hij vraagt zich daarbij af of de zogenaamde risicogroepen die vaak als een bedreiging worden gezien en die daarom het voorwerp worden van allerlei vormen van preventieve aanpak niet nog meer kwetsbaar worden en wat daarbij de betekenis is van de visie en rol van professionele actoren. Vanuit een uitdrukkelijk ethisch perspectief is de auteur uitgegaan van volgende probleemstelling: “Welke relaties tussen professionele actoren – meestal gaat het om politiepersoneel enerzijds en welzijnswerkers anderzijds – zijn functioneel in het kader van een sociaal rechtvaardige, buurtgerichte preventieve aanpak van criminaliteits- en onveiligheidsproblemen in achterliggende woonbuurten?” Door middel van interviews met politiepersoneel, preventiewerkers, coördinatoren, beleidsverantwoordelijken e.d. en van observaties (o.m. inzake overleg) analyseerde GORIS de (mate van en de mogelijkheden tot) samenwerking. Hierbij is hij uitgegaan van twee (theoretische) perspectieven: het consensusmodel (consensus over wat een ‘veilige’ buurt” is; een gemeenschappelijk draagvlak) en het conflictmodel (aan het idee ‘veilige buurt’ kunnen verschillende invullingen worden gegeven). De verschillende invullingen hebben te maken met tegengestelde belangen van de verschillende bewoners- en gebruikersgroepen en van de professionele actoren. Nu is de stelling van de auteur dat in een consensusmodel de belangen van de meest kwetsbaren (en vaak de minst mondigen) als moeilijk verzoenbaar met het geheel worden weggesaneerd, terwijl in een conflictmodel hoe dan ook rekening moet worden gehouden met alle belangen. De auteur redeneert verder dat het conflictmodel dan ook de meeste waarborgen biedt voor een veiligheidszorg die sociaal rechtvaardig is. Dit staat niet haaks op het streven naar geïntegreerde preventie; geïntegreerde preventie kan evenwichtig en sociaal rechtvaardig zijn “in zoverre ze ontwikkeld wordt vanuit een integratiestrategie waarin elk perspectief, vanuit een gedeelde acceptatie van eventuele spanningsvelden en incompatibiliteiten, de eigen krachten verder ontwikkelt”. Tussendoor maakt de auteur nog de belangrijke kantteke-

ning dat ook de groepen van actoren zich niet als ‘eenheden’ profileren, maar dat duidelijk sprake is, zowel bij politie als bij de welzijnswerkers, van uiteenlopende opvattingen en visies, hetgeen samenwerking kan hypothekeren.

GORIS besluit dat een sociaal rechtvaardig veiligheidsstreven maar mogelijk is vanuit een conflictmodel. Dat ten tweede de actoren – en niet het minst deze uit de welzijnssector – dienen te komen tot een interne profilering en gemeenschappelijke onderlinge afstemming van hun vaak verschillende profileringen. Ten slotte waarschuwt hij ervoor om, niettegenstaande nu accenten worden gelegd op het risicogegeven en niettegenstaande de verzorgingsstaat afbrokkelt, het conflictmodel niet te laten wegebben.

Het thema dat P. GORIS behandelt, is ethisch en deontologisch van essentieel belang. Beleidsmakers zien welzijnswerkers of sociale preventiewerkers wellicht te evident deel uitmaken van integrale veiligheidsprogramma's, zien hen samen met de politie strategieën uitwerken enz. Het ware bedenkelijk als die welzijnswerkers hierbij geen reflecties zouden maken, als ze niet zouden wakker liggen van een rolconflict. Merkwaardig genoeg gaat het om een ‘oud’ probleem; de eerste lichten sociaal assistenten gingen in het begin van vorige eeuw, in de achtergestelde buurten al bevoogdende sociale en opvoedende programma's op het getouw zetten.

Het vierde deel van het boek gaat over het inschatten van individueel delinquent gedrag, meestal van herval in zulk gedrag. Dergelijke voorspellingen zijn zo oud als de criminologie en men heeft in de loop der tijd voortdurend gepoogd om de methoden van voorspelling te verbeteren. In zijn bijdrage over ‘*risk assessment*’ bij veroordeelden legt J. GOETHALS eerst de twee strekkingen in deze methoden uit, namelijk de klinische methode en de actuariële of statistische methode. Zoals wel vaker in de wetenschap hebben de ene en de andere strekking hun aanhangers en tegenstanders. Kort gesteld zijn de discussies terug te voeren tot de gekende stellingen pro en contra van de kwalitatieve (en fenomenologische) methoden enerzijds en de kwantitatieve (en positivistische) methoden anderzijds. Nu blijkt na grondige wetenschappelijke evaluatie dat de statistische methode een grotere predictieve waarde heeft. GOETHALS gaat nader in op de factoren die de ontwikkeling van het actuariel predictieonderzoek hebben beïnvloed en geeft een overzicht van eigen empirisch (dossier)onderzoek naar predictieve factoren voor V.I.-succes in België. De aanleiding tot het onderzoek moet gezien worden in de context van de ‘crisis’ die in de Belgische strafuitvoering ontstond door de ‘zaak-DUTROUX’. Om na te gaan welke variabelen een onafhankelijke bijdrage leveren tot het V.I.-succes werden logistische regressies uitgevoerd. De onafhankelijke variabelen betroffen sociografische kenmerken, delict- en delinquentiekenmerken, kenmerken van het detentieverloop en kenmerken van het V.I.-verloop. Uit de kwantitatieve analyse is gebleken dat lukken of mislukken van de V.I. deels te maken heeft met een aantal statische kenmerken zoals leeftijd, detentieverleden en type van delict, maar ook met dynamische kenmerken, zoals de gezinssituatie, alcoholgebruik vóór de detentie, en een aantal andere probleemsituaties. Markant is wel dat in de regressieanalyse maar een beperkt aantal kenmerken konden worden opgenomen inzake het detentieverloop en het V.I.-verloop en dit omdat het in de individuele dossiers ontbreekt aan voldoende gegevens hierover. Hiermee toont de auteur niet alleen het belang van de actuariële predictiemethode voor

V.I.-beslissingen aan, maar maakt indirect ook een kanttekening bij de samenstelling van de individuele dossiers. Eigenlijk gaat het hier om een probleem waarmee ook de V.I.-commissies werden (worden) geconfronteerd.

Een punt dat – eens te meer naar aanleiding van de zaak-DUTROUX – door justitie weer boven op de agenda werd geplaatst, is de kans op herval van seksuele delinquenten. S. BOGAERTS, J. GOETHALS en G. VERVAEKE behandelen in hun bijdrage de risicotaxatie bij seksuele delinquenten. Het is kennelijk pas sinds vermelde zaak dat men via literatuurstudies is gaan exploreren wat op dit vlak in het buitenland aan wetenschappelijke inzichten bestaat. De auteurs brengen vier buitenlandse meta-analytische studies vanaf 1995 samen inzake seksuele recidive. Een belangrijke conclusie hieruit is dat centra die gespecialiseerd zijn in de behandeling van seksuele delinquenten zinvol werk kunnen leveren voor welbepaalde (types van) seksuele delinquenten. Anderzijds blijft het moeilijk om te bepalen of een verlaagd recidiverisico wel het gevolg is van de behandeling dan wel van andere factoren. Alhoewel in de meta-analyses niet altijd goede informatie wordt verstrekt over de aard van de behandeling is duidelijk dat naar gelang van het type van seksuele delinquent slechts een gedifferentieerde, vaak individueel aangepaste behandeling zinvol is.

Verder geven de auteurs aan wat op basis van recidivestudies de voorspellende factoren zijn, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen historische of statische factoren en dynamische factoren, welke laatste worden onderverdeeld in stabiele en acute dynamische factoren. Bij de vraag hoe nu het hervalrisico het best kan worden ingeschat, lijkt men op het eerste gezicht niet erg hoog op te lopen met de klinische predictiemethode en ziet men meer heil in de statistische methode waarvoor drie instrumenten worden voorgesteld. Maar meteen wordt dit gerelativeerd: de voorspellende waarde voor recidive van de gestandaardiseerde statistische instrumenten blijkt niet spectaculair beter te zijn dan de klinische methode. De voorgestelde richtlijnen inzake risicotaxatie komen dan uiteindelijk neer op een geïntegreerd gebruik van zowel de klinische als de statistische methode.

De auteurs besluiten dat de risicotaxatie van seksuele delinquenten een zeer complexe aangelegenheid is en dat men terzake in ons land nog helemaal niet ver staat. Men maakt echter meteen de bedenking dat, de voorspellende waarde van de beschikbare instrumenten onder ogen nemend, men wellicht in het buitenland ook nog niet zo ver staat. Gezien de complexiteit van de voorspellingen is men genoodzaakt zeer brede en diepgaande informatie te verzamelen over elke individuele seksuele delinquent. Na lezing van deze bijdrage stellen we ons de vraag of de overheid – niettegenstaande zij na de vermelde ophefmakende zaken de bevolking tracht te overtuigen van haar doortastend beleid – wel bereid zal zijn om te investeren in voldoende mogelijkheden (tijd en personeel) om risicotaxaties uit te voeren en om de methoden terzake blijvend op punt te stellen.

Daar tamelijk recent naast de bestraffing van seksuele delinquenten ook de nadruk is komen liggen op behandeling, worden de behandelaars of de hulpverleners nadrukkelijk geconfronteerd met het probleem van de risicotaxatie. E. VAN DAELE en J. OPSTEYN bekijken dit vanuit een centrum voor ambulante therapie waaraan ze verbonden zijn. Deze bijdrage is om meerdere redenen een interessante aanvulling op de twee vorige artikels over risicoassessment en -taxatie.

VAN DAELE en OPSTEYN wijzen op de complexiteit van de vraagstellingen, met name welk risicogedrag heeft men voor ogen wanneer men tot 'taxatie' wil overgaan, op welke termijn in de toekomst moet de risicotaxatie betrekking hebben, van wie of welke instantie is de vraag inzake toekomstig risico afkomstig...? Zij behandelen het belang van de risicotaxatie voor diverse beslissingen in het kader van de strafrechtsbedeling en voor het hulpverleningssysteem. De auteurs wijzen erop dat in de hulpverlening de aandacht in de eerste plaats uitgaat naar dynamische risicofactoren of naar die dimensies in een persoon en in zijn (voor)geschiedenis die beïnvloedbaar zijn.

In de instelling voor ambulante therapie (I.T.E.R.) werkt men met een reconstructietheorie van FINKELHOR die niet wordt aangewend om risicogedrag te voorspellen maar om het seksueel overschrijdende gedrag te verklaren en die toelaat om een behandelingsstrategie uit te werken. Het model bestaat uit vier factoren: motivatie, overwinnen van interne barrières (twee interne condities), overwinnen van externe barrières, overwinnen van de weerstand van het slachtoffer (twee externe condities). De auteurs lichten een en ander toe aan de hand van een reële casus.

In een epiloog maken VAN DAELE en OPSTEYN gewag van 'existentiële knopen' waarmee de hulpverleners te maken krijgen wanneer ze moeten omgaan met de complexe fenomenen die seksuele delinquenten kunnen eigen zijn. Zij plaatsen kritische noten bij het feit dat de hulpverleningsactiviteit meer en meer komt te staan in het teken van de effectiviteit, van de meetbaarheid en verantwoordelijkheid van de kant van de hulpverlener. Zij maken daarbij gewag van de moeilijke verzoenbaarheid van enerzijds de maatschappelijke druk om de seksuele criminaliteit zo efficiënt mogelijk uit te roeien en de 'bedrijfsmatige gerichtheid' van de overheid en anderzijds van de prioritair mensgerichte aanpak van de hulpverlening. Wellicht terecht stellen zij dat risicotaxatie niet thuishoort in de context van de hulpverlening. In feite komen deze bedenkingen neer op de bij tijd en wijle steeds terugkerende vraag: hulpverlener, aan welke kant sta je eigenlijk?

De laatste twee bijdragen in het boek handelen over overlast wegens drugs-criminaliteit. Sinds enkele jaren zijn in het justitieel beleid begrippen in zwang gekomen als (on)veiligheid en overlast. Overlast is een sleutelbegrip in het 'nieuwe' drugsbeleid. Terecht vraagt T. DECORTE zich af wat hiermee zoal wordt bedoeld, of het begrip wel eenduidig is. Zo dit niet het geval is dan rijst er een probleem van rechtszekerheid en van gelijke rechtsbedeling. Hij gaat een en ander na in het rapport van de werkgroep drugs uit 1997, in de ministeriële circulaire van 8 mei 1998 en in de federale drugsnota van oktober 2000. Het invoeren van vage begrippen zoals 'overlast', maar ook van evenzeer vage begrippen als 'problematische gebruiker' en 'voor persoonlijk gebruik' waren al aanwezig in het rapport van de parlementaire werkgroep drugs. Ze gingen verder een eigen leven leiden in de circulaire van 8 mei 1998. Dit had onder meer tot gevolg dat de parketten overal in het land een eigen vervolgingsbeleid gingen voeren en de politiediensten hun eigen accenten gingen leggen. Hieraan trachtte de federale drugsnota – ook de nota-AELVOET genoemd – wat te doen door aan te duiden wat inzake opsporings- en vervolgingsbeleid de beoordelingsmarges zijn, door dwingende en concrete actiemodellen op te leggen en door een uniform en duidelijk parketbeleid tot stand te brengen. Maar zo gemakkelijk het begrip (openbare) overlast in de

beleidsteksten werd ingevoerd, zo moeilijk was het om het begrip eenduidig in te vullen. DECORTE toont dan ook aan dat de beleidsmakers zich in bochten hebben moeten wringen om enigszins uit de discussie te geraken, maar in feite zijn ze hierin niet geslaagd. Belangrijk is dan ook zijn vaststelling “dat de meer concrete inhoud van geval tot geval zal verschillen, afhankelijk van de concrete omstandigheden van de zaak”. Dit wijst er volgens hem op dat ‘overlast’ een politiek en geen juridisch begrip is, waarbij de morele waarden en de politieke en filosofische overtuiging van de bevoegde administratieve overheid een belangrijke rol zullen spelen. In feite geeft dit de politiediensten en de gemeentebesturen nogal wat armslag om een eigen lokaal veiligheidsbeleid ‘tegen overlast’ te voeren. DECORTE ontwaart hierin een gevaar dat drugsgebruik sowieso al te gemakkelijk als overlast kan worden beschouwd, overlast die dan kan worden gesanctioneerd met strafvervolgning of die kan worden gedeveieerd naar de hulpverlening. Hij pleit daarentegen voor tolerantie, voor een systeem van informele regulering van het gebruik (en de productie van) roesmiddelen.

Een deel van het artikel van S. TODTS sluit nauw bij het vorige aan. De auteur gaat na hoe het begrip (drugs)overlast ingang heeft gevonden, hoe de begripsinvulling is geëvolueerd en daardoor ook het ‘overlastbeleid’ is geëvolueerd. Hij doet dit aan de hand van beleidsondersteunende onderzoeken uit Nederland en van een Europese studie. De analyse van TODTS leert dat het begrip ‘overlast’ verre van statisch is, maar evolueert in de tijd, dat er verschillende vormen van overlast zijn en dat men kan spreken van zowel objectief (vaststelbare) overlast als van subjectief (ervaren) overlast. Zo kan voor het concept overlast een drievoudig onderscheid worden gemaakt: de criminele overlast (de meest objectiveerbare vorm), de openbareordeoverlast (minder objectiveerbaar, maar nog enigszins juridisch omschrijfbaar) en audiovisuele overlast (de meest subjectieveerbare vorm). De doelstellingen van de overlastbestrijding blijken in Nederland niet te zijn gehaald. TODTS relateert dit echter onmiddellijk door te stellen dat er ongetwijfeld wel effecten zijn, maar dat die beperkter zijn dan wat men idealiter had beoogd. Bovendien moet men rekening houden met de weinig rechtlijnige carrières van drugsgebruikers.

De auteur doet verder een kort relaas van een onderzoek naar overlast in de Antwerpse atheneumbuurt. Een belangrijke vaststelling is dat het instrument veiligheidsmonitor, dat op zich heel wat indicaties zou kunnen leveren, hier van weinig nut is geweest daar er geen gegevens per stadswijk beschikbaar waren. Vandaar dat vanuit Free Clinic waaraan de auteur verbonden is, zelf een onderzoek werd verricht waarbij de lokale bevolking werd bevraagd. Opmerkelijk is dat de door de respondenten vermelde overlast niet zozeer als drugsgerelateerd wordt gezien, maar eerder te maken heeft met verloedering, economische achteruitgang, nachtlawaai enz.

Het boek is illustratief voor het ‘nieuwe imago’ van de criminologie en de criminoloog. Terwijl de criminologie zich in de jaren zeventig en tachtig van vorige eeuw veelal inliet met de (kritische) studie van de uitoefening van controle en van de instellingen voor bejegening van delinquenten, is men geëvolueerd naar een zo deskundig mogelijke dienstbaarheid aan het veiligheids- en criminaliteitsbeleid. Dit neemt niet weg dat de kritische reflectie op dit beleid aanwezig blijft. In dit boek schuilt onderhuids of tussen de regels kritiek op de ondoordachtetheit van het

overheidsbeleid. Sommige auteurs stellen hun wetenschappelijke activiteit duidelijk in het teken van een uitgesproken sociale en democratische doelstelling. Verder geeft het boek weer wat permanente vorming voor criminologen (en andere belangstellenden) kan zijn: behandeling van nieuwe beleidsthema's en ontwikkelingen (b.v. de politiehervorming, gemeenschapsgerichte politie), uitpuring van begrippen (b.v. veiligheid, geweld, 'overlast'), toelichting en evaluatie van beleidsinstrumenten (b.v. de veiligheidsmonitor), conceptualisatie en theoretische reflectie (over veiligheid).

Stef CHRISTIAENSEN

VOOR RECENSIE AANGEBODEN BOEKEN

DE NAUW, A. (ed.), *Strafrecht van nu en straks*, Brugge, die Keure, 2003, 269 p.

FIERENS, J. (ed.), *Femmes et génocide: le cas Rwandais*, Brussel, La Charte, 2003, 206 p.

FLORE, D., e.a., *Actualités de droit pénal européen*, Brussel, La Charte, 2003, 210 p.

MARY, Ph., *Insécurité et pénalisation du social*, Brussel, Éditions Labor, 2003, 94 p.

MOERINGS, M., *Straffen met het oog op veiligheid. Een onderneming vol risico's*, Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar in de penologie aan de Universiteit Leiden, 2003, 27 p.

VERSLAG VAN HET HOF VAN CASSATIE, 2003, 643 p.